

Література

1. Луценко І. В. Психологічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Практичний психолог* : Школа. 2013. № 10. С. 4–15.
2. Мазур Л. М. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами в освітньому процесі. Київ : Академвидав, 2022. 280 с.
3. Методичні рекомендації «Щодо організації освітнього процесу в 2024/2025 навчальному році у закладах дошкільної освіти» : лист МОН № 1/15368-24 від 27.08.2024 р.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-56>

СПІВПРАЦЯ З БАТЬКАМИ ЯК СКЛАДОВА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Кіндрак Тетяна Миколаївна

*магістр клінічної та реабілітаційної психології,
практичний психолог БЦКРДІ «Особлива дитина»
м. Чернівці, Україна*

Сучасний етап розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами (ООП) характеризується інтеграцією загальної та спеціальної освіти, що потребує пошуку ефективних шляхів організації спільного навчання дітей з різним рівнем розвитку [2, с. 712]. Інклюзивна освіта, спрямована на забезпечення потреб кожного учня, передбачає не лише створення адаптованого освітнього середовища, а й залучення до цього процесу всіх учасників – педагогів, фахівців і батьків [5].

Як показано у наукових дослідженнях [3, с. 246], сім'я має винятковий вплив на формування особистості дитини. Сімейне середовище може впливати на становлення дитини як позитивно, так і негативно. Позитивний ефект проявляється через безумовну любов батьків та задоволення соціальних потреб дитини. Саме сім'я виступає визначальним соціальним інститутом, що опосередковує формування емоційної стабільності, навчальної мотивації та рівня соціальної адаптації дитини з особливими освітніми потребами. Тому актуальною стає проблема налагодження конструктивної співпраці між фахівцями

команди психолого-педагогічного супроводу та батьками дітей з особливими освітніми потребами. Така взаємодія сприяє єдності впливів школи й домашнього середовища, забезпечує ефективність індивідуального підходу, підтримує позитивну динаміку розвитку дитини та створює умови для її успішної інтеграції в інклюзивне освітнє середовище.

Проблеми інклюзивної освіти та взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами активно досліджуються як українськими, так і зарубіжними науковцями. Значущість сім'ї у розвитку дитини була теоретично обґрунтована у працях Я. Коменського, С. Русової, К. Ушинського та інших. Питання участі батьків у організації освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання висвітлювали А. Колупаєва та М. Шеремет. І. Денишук було визначено ефективні стратегії взаємодії та запропоновано різноманітні форми й методи співпраці педагогів із сім'ями для підвищення результативності освітнього процесу. Аналізуючи співпрацю навчального закладу з батьками дітей з інклюзивними потребами, О. Гаяш підкреслює необхідність формування довірливих стосунків, які базуються на взаєморозумінні, партнерстві, довірі та толерантності. Н. Бирко детально розкриває сутність партнерської взаємодії в інклюзивній освіті, визначаючи ознаки ефективної команди психолого-педагогічного супроводу та принципи соціального партнерства [1, с. 82].

Основними завданнями інклюзії є сприяння соціальній адаптації дитини, забезпечення корекційного та реабілітаційного процесу, а також інтеграція сім'ї у освітнє середовище школи. Сім'я виконує важливу соціальну функцію, формуючи процес виховання, розвитку та соціалізації дитини. Освітній потенціал родини визначається її внутрішнім мікросередовищем та загальним стилем життя. Проте, у випадках виховання дітей з ООП традиційні моделі взаємодії часто порушуються, що призводить до виникнення значних труднощів. Виклики, з якими стикаються такі сім'ї, істотно відрізняються від повсякденних проблем сімей, які виховують дітей без особливих потреб, і потребують комплексного підходу та ресурсного забезпечення.

Сім'ї, які виховують дітей з ООП, потребують цілеспрямованої професійної підтримки. В умовах інклюзивної освіти особлива увага має приділятися формуванню активної життєвої позиції батьків у подоланні труднощів розвитку дитини та у взаємодії з нею; підвищенню їх правової та педагогічної компетентності; проведенню спільних заходів за участі школи та сім'ї для зміцнення здоров'я дітей; а також сприянню оптимізації соціальних взаємин між сім'єю, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами та суспільством.

Лише ефективна та продуктивна співпраця школи та сім'ї може забезпечити відновлення психофізичного та соціального потенціалу дитини з інклюзивними потребами та сприяти її ефективній соціальній адаптації [7].

Фундамент ефективної співпраці формується на базі відкритих і довірливих відносин із батьками. На початковому етапі партнерства батьки можуть відчувати тривогу, обумовлену попередніми негативними переживаннями або постійною необхідністю захищати свою дитину. Важливо враховувати їхні емоції та життєвий досвід, зокрема у таких аспектах:

- Заперечення – батьки часто побоюються змін, пов'язаних із встановленням діагнозу, а також того, що їхня дитина може виглядати чи поводитися відмінно від інших і піддаватися соціальній стигматизації.

- Тривога та страх – батьки можуть відчувати занепокоєння щодо можливого осуду або власної некомпетентності, навіть за умов значних зусиль. У цьому контексті критично важливо інформувати батьків про готовність фахівців команди супроводу надавати підтримку та розробляти спільні стратегії, що відповідають найкращим інтересам дитини.

- Домашнє середовище – включає різні аспекти повсякденного життя дитини та сім'ї, які можуть впливати на її розвиток і поведінку: харчові звички (раціон дитини, регулярність прийому їжі, наявність алергій або особливих дієт), режим сну (тривалість і якість нічного сну, денний відпочинок, труднощі із засинанням або часті нічні пробудження), прийом медикаментів (необхідні ліки, їхня доза та режим прийому, вплив на самопочуття та поведінку), щоденний розпорядок (структура дня, послідовність виконання завдань, ритуали та стабільність режиму), використання візуальних підказок (графіки, картки, піктограми та інші інструменти підтримки навчання й саморегуляції), позашкільні активності (участь у гуртках, спортивних секціях, культурних заходах, соціальна взаємодія з однолітками), інтереси дитини (хобі, улюблені ігри, мотивуючі заняття, схильності та особливі здібності), культурні та сімейні особливості (традиції, цінності, мовні та релігійні відмінності, динаміка взаємодії членів родини) [8].

Інформація про повсякденне життя дитини дозволяє краще розуміти її поведінку, виявляти фактори стресу та фізіологічні особливості, що можуть впливати на процес навчання, а також оцінювати ефективність існуючих стратегій підтримки. Наприклад, дитина, яка часто прокидається вночі, може демонструвати знижену активність та сонливість протягом дня.

Коли між сім'єю та школою формується міцне партнерство, батьки зазвичай мають більш позитивний досвід взаємодії зі шкільним персоналом, відчувають більшу впевненість у власних можливостях підтримати успіхи дитини, краще розуміють навчальний процес своєї дитини та більш ефективно проводять час разом з нею вдома [6].

Налагодження ефективної співпраці між батьками та командою супроводу дитини з ООП, є першочерговим завданням для розвитку комунікативних навичок всіх учнів в інклюзивному середовищі, оскільки повноцінна комунікація є одним із найважливіших і водночас найскладніших завдань у процесі навчання. На початкових етапах навчання батьки можуть створювати навчально-ігрові ситуації, які стимулюють відтворення різних дій, сприяють засвоєнню нового досвіду та викликають позитивні емоції у дитини. Беручи активну участь у розробці індивідуальної програми розвитку та оцінюванні її ефективності, батьки разом із педагогами мають можливість долучитися до визначення пріоритетних напрямків навчання та розвитку своєї дитини [4, с. 14].

У цьому контексті консультаційні семінари та тренінги, що обговорюють питання розвитку комунікації, мають ініціюватися батьками дітей, які потребують підтримки, і виступати платформою для обміну досвідом та узгодження спільних стратегій [4, с. 6].

Для ефективного впровадження інклюзивного навчання батьки дітей з особливими освітніми потребами повинні стати активною частиною шкільної команди, а не лише формально присутніми учасникам. Важлива роль батьків полягає у наданні інформації про дитину: її інтереси, схильності, сильні та слабкі сторони, сімейні традиції, стиль виховання та інші дані, що можуть сприяти оптимальному розвитку дитини в умовах освітнього простору.

В інклюзивному класі головним завданням є допомогти батькам відчути підтримку фахівців, зміцнити віру у власні сили та компетентність. Необхідно підкреслювати, що спільними зусиллями можна успішно долати труднощі, які виникають у процесі навчання дитини.

Література

1. Денищук І. Стратегії ефективної взаємодії з батьками осіб з особливими освітніми потребами на рівні закладу освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. № 69. С. 80–90. DOI: 10.31652/2412-1142-2023-69-80-90.

2. Єгорова К. Г. Теоретичні аспекти становлення й розвитку інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами в закладах

загальної середньої освіти. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 2(20). С. 708–718. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-708-718](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-708-718).

3. Кіндрак Т. М. Сім'я як чинник формування успішності в дитини. Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (12–14 квітня 2022 р.). Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. С. 246.

4. Колупасва А., Наконечна Л. Інклюзивне навчання: вибір батьків. Харків : Ранок, 2018. 56 с. ISBN 978-617-09-3796-4.

5. Про внесення змін до Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29 травня 2025 р. № 787.

6. Bennie M. Collaboration in Education – Working Together for Positive Outcomes. Autism Awareness Centre. 2023. URL: <https://autismawarenesscentre.com/collaboration-in-education-working-together-for-positive-outcomes/> (дата звернення: 05.10.2025).

7. Elmira A., Negmatzhan A. The role of school and family cooperation in inclusive education. *World Journal on Educational Technology: Current Issues*. 2022. Vol. 14, № 2. P. 498–506. DOI: 10.18844/wjet.v14i2.6976.

8. Santiago R.T., McIntyre L.L., Garbacz S.A. Dimensions of family-school partnerships for autistic children: Context and congruence. *School Psychology*. 2022. Vol. 37, № 1. P. 4–14. DOI: 10.1037/spq0000473.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-57>

ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї ДИТИНИ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ

Кляп Маріанна Іванівна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної терапії, реабілітації, спеціальної
та інклюзивної освіти*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Виховання дитини з порушенням інтелекту – це складний і відповідальний процес, який вимагає від батьків особливої уваги, терпіння та любові. Ранній та дошкільний вік є критичним періодом для розвитку дитини, тому важливо створити сприятливі умови для її